

SDG-toets en kwaliteitseisen Effecten op ontwikkelingslanden en Effecten op gendergelijkheid

Op 25 juli 2024 is de Europese IMVO-richtlijn *Corporate Sustainability Due Diligence Directive* (CSDDD) in werking getreden. Om de mogelijke effecten in het kader van de implementatie van de CSDDD in kaart te brengen, zijn er verschillende kwaliteitstoetsen uitgevoerd, waaronder de SDG-toets en de verplichte kwaliteitseisen Effecten op ontwikkelingslanden en Effecten op gendergelijkheid. Dit is in lijn met de motie Van der Graaf (29237, nr. 198) die verzoekt om 'bij de transpositie van de CSDDD een grondige impacttoets uit te voeren op de effecten van de wetgeving op ontwikkelingslanden, met daarbij bijzondere aandacht voor mensenrechten en milieu en overeenstemming met het internationale normenkader voor verantwoord ondernemen.'

Het doel van de SDG-toets is het in kaart brengen van de effecten van de CSDDD op de *Sustainable Development Goals* (SDG's). De SDG's zijn specificaties van de brede welvaartsuitkomsten die laten zien hoe de kwaliteit van leven zich ontwikkelt in het hier en nu, de effecten op volgende generaties (in Nederland) en op mensen in andere landen. De bijdrage van de CSDDD aan de SDG's zijn grotendeels te verwachten in deze derde categorie, specifiek in productielanden. Dit, doordat in deze landen wetgeving op het gebied van mensenrechten en het milieu of de handhaving van deze wetgeving soms gebrekkig is. Door middel van een literatuurstudie op basis van de meest recente bronnen zijn deze effecten in kaart gebracht aan de hand van alle relevante SDG's, zoals Waardig werk en economische groei (SDG 8) en Verantwoorde consumptie en productie (SDG 12), met speciale aandacht voor effecten op gendergelijkheid (SDG 5). Vanwege beperkingen in de beschikbare literatuur is ervoor gekozen om middels rondetafels met stakeholders, waaronder NGO's, vakbonden en ondernemingen, aanvullende input op te halen. Daarnaast zijn er rondetafelgesprekken georganiseerd met stakeholders in Nederland en in ontwikkelings- en productielanden om aanvullende input op te halen. Voor de gesprekken in het buitenland is het postennetwerk van het ministerie van Buitenlandse Zaken ingezet.

Hieronder worden een aantal conclusies van dit onderzoek gedeeld aan de hand van de stroomschema's van de kwaliteitseisen Effecten op ontwikkelingslanden en Effecten op gendergelijkheid.

1. Uitkomsten 'kwaliteitseis Effecten op ontwikkelingslanden' met (1) mogelijke effecten op ontwikkelingslanden (2) wie worden er geraakt en (3) suggesties voor mitigerende maatregelen;
2. Toets volgens stroomschema 'kwaliteitseis Effecten op gendergelijkheid' met (1) mogelijke effecten op gendergelijkheid en (3) suggesties voor mitigerende maatregelen;
3. Relatie van de uitkomsten en aanbevelingen uit deze toetsen in relatie tot het huidige beleid.

1. Uitkomsten 'kwaliteitseis Effecten op Ontwikkelingslanden' ([Effecten op ontwikkelingslanden | Kenniscentrum voor beleid en regelgeving \(kabr.nl\)](#))

De kwaliteitstoets "Effecten op ontwikkelingslanden" is ingevoerd in het kader van de Nederlandse inzet voor beleidscoherentie op het gebied van duurzame ontwikkeling. Deze toets biedt beleidsmedewerkers en wetgevingsjuristen een handvat om de mogelijke impact van nieuw beleid op ontwikkelingslanden in kaart te brengen en zo bij te dragen aan het verminderen van negatieve en het versterken van positieve effecten. Hiermee sluit Nederland aan bij internationale verbintenissen, zoals de SDG's en zorgt het voor beleid dat niet alleen in binnenlands, maar ook in mondiaal perspectief verantwoord is.

De uitvoering van de kwaliteitstoets "Effecten op ontwikkelingslanden" volgt een stroomschema dat is opgebouwd uit vier opeenvolgende vragen, waarmee zowel de aanwezigheid als de aard en de omvang van de mogelijke effecten in kaart worden gebracht.¹ De vragen uit het stroomschema zijn beantwoord door middel van de literatuurstudie en de input opgehaald tijdens de rondetafel met stakeholders.² Hieronder wordt een aantal conclusies van dit onderzoek en aanbevelingen van stakeholders gedeeld. Dit is geen uitputtend overzicht.

Mogelijke effecten op ontwikkelingslanden

Op basis van het onderzoek en de bijeenkomsten wordt verwacht dat de CSDDD per saldo een positief effect zal hebben op ontwikkelingslanden, maar er kunnen ook negatieve effecten optreden. Er wordt een positieve impact verwacht op ontwikkelingslanden ten aanzien van mensenrechten en arbeidsomstandigheden, milieu en gendergelijkheid. Voorbeelden hiervan zijn een eerlijker loon³, een veiligere (fysieke) werkomgeving voor lokale arbeiders⁴, het creëren van waardig werk en een betere rechtstoegang voor inheemse bevolking. De CSDDD kan ook een positief effect hebben op investeringen in lokale economieën.⁵ midden- en kleinbedrijven (MKB) in ontwikkelings- en productielanden kunnen ook positieve effecten ervaren, waaronder verbeterde reputatie, verbeterde concurrentiepositie, verbeterde toegang tot de Europese markt en Europese overheidsopdrachten, verbeterde toegang tot financiering, en kostenbesparing op de lange termijn.⁶ Dit alles kan bijdragen aan inclusieve economische groei in ontwikkelingslanden.⁷⁸

Het is belangrijk om te vermelden dat de impact van IMVO-wetgeving per land en type producent zal verschillen, afhankelijk van de (context)specifieke ontwikkelingssituatie.⁹ Het is dan ook mogelijk dat de CSDDD naast positieve ook negatieve effecten heeft op (sommige) ontwikkelingslanden. Zo bestaat een risico dat de richtlijn, ondanks de waarborgen die hiertegen zijn ingebouwd, ertoe leidt dat ondernemingen zich terugtrekken uit risicovolle gebieden,¹⁰ of dat ondernemingen die onder de reikwijdte van de richtlijn vallen de verplichtingen afwentelen op hun kleinere ketenpartners, bijvoorbeeld door disproportionele eisen te stellen aan het productieproces zonder daarbij de ondersteuning te bieden die de richtlijn vraagt.¹¹

¹ [Effecten op ontwikkelingslanden | Kenniscentrum voor beleid en regelgeving \(kcbr.nl\)](#)

² Tijdens de bijeenkomsten zijn de volgende vragen centraal gesteld: (1) Welke effecten denk je dat de invoering van de CSDDD zou kunnen hebben buiten Nederland en de EU? Op welke SDG's of thema's? (2) Wie kunnen worden geraakt door deze effecten? (3) Wat zijn mogelijke maatregelen om negatieve effecten tegen te gaan en positieve effecten te versterken?

³ [Study on due diligence requirements through the supply chain - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#)

⁴ [Challenges and opportunities to advance decent work in five countries and supply chains: A synthesis report | International Labour Organization \(ilo.org\)](#)

⁵ [debating-mhrdd-legislation-a-reality-check.pdf \(corporatejustice.org\)](#)

⁶ [The cumulative effect of due diligence EU legislation on SMEs | Think Tank | European Parliament \(europa.eu\)](#)

⁷ [\(PDF\) Expected economic effects of the EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive \(CSDDD\) \(researchgate.net\)](#)

⁸ [The proposed EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive and its impact on LDCs : A Legal Analysis - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)

⁹ [Mining on Indigenous Land : How Might CSDDD Promote Sami Influence in Future Swedish Mineral Extractions? \(diva-portal.org\)](#)

¹⁰ [The cumulative effect of due diligence EU legislation on SMEs \(europa.eu\)](#)

¹¹ [Solidaridad, Rainforest Alliance, Fair Trade Advocacy Office, and Fairtrade Publish new paper on making the EU's Due Diligence Directive Inclusive and Effective. - Solidaridad Network; Potential Impacts of EU Due Diligence Obligations on Companies' Suppliers in Developing Countries \(kommerskollegium.se\)](#)

Wie worden er geraakt?

De CSDDD zal naar verwachting effecten hebben op verschillende groepen in ontwikkelingslanden. Mensen die werkzaam zijn in de informele sector kunnen mogelijk profiteren van formalisering, maar lopen ook het risico op onzekere werkgelegenheid. "Onzichtbare" kleine boeren, zoals die in de cacaosector, zijn kwetsbaar en kunnen benadeeld worden door verantwoordelijkheden en kosten die worden doorgeschoven naar hen. Rechthebbenden, waaronder LHBTIQ+-personen, vrouwen en inheemse volkeren, lopen het risico om niet te profiteren van de nieuwe regelgeving vanwege hun kwetsbare posities. Het MKB in ontwikkelingslanden kan te maken krijgen met verhoogde druk en beperkte middelen om aan nieuwe eisen te voldoen¹². Werknemers in deze ondernemingen, zoals in de textielindustrie, kunnen daardoor worden geconfronteerd met lagere lonen.

Suggesties mitigerende maatregelen

Om de mogelijke negatieve effecten van de CSDDD te mitigeren, zijn verschillende suggesties gedaan. In de bijeenkomsten met stakeholders werd het belang van betrokkenheid van lokale partijen in ontwikkelingslanden benadrukt, evenals de noodzaak om de capaciteit van ondernemingen en overheden in ontwikkelings- en productielanden op te bouwen zodat zij beter voorbereid zijn op de impact van de CSDDD.¹³ Als voorbeeld benoemden zij het ontwikkelen van specifieke modules voor leefbaar loon en arbeidsomstandigheden. Daarnaast werd het belang benadrukt van een transparante en coherente implementatie en toezicht op de CSDDD in EU-lidstaten, zodat stakeholders in ontwikkelingslanden goed inzicht krijgen in hun rechten en verantwoordelijkheden. Dit bevordert volgens hen niet alleen het draagvlak, maar versterkt ook de toegang van betrokkenen tot rechtsmiddelen. Stakeholders waarmee is gesproken benoemden het belang van de rol van maatschappelijke organisaties als *watchdog*, vooral in ontwikkelingslanden. Dit vereist financiële middelen en capaciteitsopbouw¹⁴. Tot slot werd het inzichtelijk maken van *best practices* op gebied van gepaste zorgvuldigheid aangemoedigd.

2. Uitkomsten 'kwaliteitseis Effecten op gendergelijkheid' ([Effecten op gendergelijkheid | Kenniscentrum Wetgeving en Juridische zaken \(kcw.j.nl\)](#))

De kwaliteitstoets Effecten op gendergelijkheid wordt uitgevoerd om ervoor te zorgen dat nieuw beleid of regelgeving geen onbedoelde effecten heeft op de gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Beleidsmaatregelen kunnen op duidelijke of subtiele manieren invloed hebben op gender(on)gelijkheid. Door deze toets worden beleidsmakers aangemoedigd om na te denken over mogelijke gendergerelateerde effecten, zodat deze bij de beleidsvorming worden meegewogen en eventuele nadelige gevolgen zoveel mogelijk worden voorkomen.

De uitvoering van de kwaliteitseis "Effecten op gendergelijkheid" volgt een stroomschema dat is opgebouwd uit opeenvolgende vragen, waarmee zowel de aanwezigheid als de aard en de omvang van de mogelijke effecten in kaart worden gebracht.¹⁵ De vragen uit het stroomschema zijn, net als bij de kwaliteitseis "Effecten op ontwikkelingslanden", beantwoord door middel van een literatuurstudie op basis van recente bronnen. Daarnaast zijn er rondetafelgesprekken georganiseerd met stakeholders

¹² Input opgehaald tijdens rondetafel 2 oktober 2024

¹³ Input opgehaald tijdens rondetafel 2 oktober en 8 oktober 2024

¹⁴ Input opgehaald tijdens rondetafel 2 oktober 2024

¹⁵ [Effecten op gendergelijkheid | Kenniscentrum voor beleid en regelgeving \(kcbr.nl\)](#)

in Nederland en in ontwikkelings- en productielanden om aanvullende input op te halen.¹⁶ Voor de gesprekken in het buitenland is het postennetwerk van het ministerie van Buitenlandse Zaken ingezet. Hieronder wordt een aantal conclusies van dit onderzoek gedeeld. Dit is geen uitputtende lijst.

Mogelijke effecten op gendergelijkheid

De invoering van de CSDDD heeft potentieel invloed op gendergelijkheid in internationale waardeketens. In waardeketens van ondernemingen bestaan risico's voor vrouwen.¹⁷ In sectoren als textiel en voedsel zijn veel vrouwen aan het begin van de waardeketen aan het werk, waar arbeidsrechten regelmatig in het geding zijn. Gender is niet expliciet opgenomen in de CSDDD omdat per onderneming, afhankelijk van de keten, verschillende risico's kunnen spelen en het aan de onderneming is om deze in kaart te brengen en te prioriteren. Gender wordt wel genoemd in de overwegingen van de CSDDD, waar uiteengezet wordt dat bedrijven afhankelijk van de omstandigheden in hun waardeketens aanvullende normen kunnen overwegen. *Gender-responsive due diligence* (een genderbewuste benadering van gepaste zorgvuldigheid) behoort daarbij tot de mogelijkheden. Hoewel dit dus geen verplicht onderdeel is van de CSDDD, kan de manier waarop ondernemingen hun gepaste zorgvuldigheidverplichtingen naleven wel effect hebben op gender(on)gelijkheid, vooral in positieve zin. Verbetering kan op verschillende manieren plaatsvinden.

Allereerst kan de invoering van de CSDDD bijdragen aan een hoger loon voor vrouwen en het creëren van betere mogelijkheden tot waardig werk. Ook kunnen de risico's die gepaard gaan met gevaarlijk werk aan het begin van de keten, vaker verricht door vrouwen, aangepakt worden.¹⁸ In het algemeen kan de CSDDD de positie van mensen in kwetsbare posities, waaronder vrouwen, versterken omdat de risico's en negatieve impacts die ondernemingen in hun ketens moeten aanpakken relatief vaak terechtkomen op de schouders van die mensen.¹⁹

Toch zijn er ook belangrijke aandachtspunten geïdentificeerd op het gebied van gendergelijkheid. Stakeholders benoemden dat de CSDDD niet volledig zijn potentieel bereikt vanwege het ontbreken van een specifieke genderlens.²⁰ Ook benadrukten stakeholders het belang van een bredere intersectionele benadering, zodat naast gendergelijkheid ook in beeld gebracht kan worden hoe dit samenhangt met andere factoren, zoals handicap, migratiestatus of leeftijd.²¹

Wat betreft de effecten op gendergelijkheid in Nederland zijn de uitkomsten van dit onderzoek nog niet concreet. Er is nog onvoldoende inzicht om de mogelijke effecten op dit gebied goed in te schatten.

Suggesties mitigerende maatregelen

Zowel het identificeren als het aanpakken van barrières en kansen voor gendergelijkheid is volgens de deelnemers van de rondetafels belangrijk. Voor het identificeren van genderspecifieke risico's zouden belangrijke stakeholders, zoals lokale vakbonden en maatschappelijke organisaties, structureel betrokken moeten worden bij het gepaste zorgvuldigheidsproces, vooral in productielanden. Data over

¹⁶ Tijdens de bijeenkomsten heeft BZ de volgende vragen centraal gesteld: (1) Denk je dat de invoering van de CSDDD effecten zou kunnen hebben op gendergelijkheid in Nederland en zo ja, welke? (2) Denk je dat de invoering van de CSDDD effecten zou kunnen hebben op gendergelijkheid in internationale waardeketens en zo ja, welke? (3) Wat zijn mogelijke maatregelen om negatieve effecten tegen te gaan en positieve effecten te versterken?

¹⁷ [Research-Brief-Women-Workers-global-value-chains.pdf \(publishing.service.gov.uk\)](#)

¹⁸ [Human Rights in Supply Chains: A Call for a Binding Global Standard on Due Diligence | HRW](#)

¹⁹ Input opgehaald tijdens rondetafel 9 oktober 2024

²⁰ Input opgehaald tijdens rondetafel 9 oktober 2024

²¹ Input opgehaald tijdens rondetafel 9 oktober 2024

gendergerelateerde risico's moeten volgens de deelnemers transparant, inclusief en anoniem worden verzameld, met aandacht voor bestaande machtsdynamieken. Ook monitoring en evaluatie van de CSDDD zouden volgens stakeholders baat hebben bij de perspectieven van een diverse groep betrokkenen om vooroordelen te elimineren. Nederland kan volgens deelnemers hierin een voortrekkersrol spelen, ook richting de Europese Commissie.

Om gendergerelateerde risico's beter te adresseren, doen stakeholders ook aanbevelingen om meer verdragen op het gebied van vrouwenrechten op te nemen in (de bijlage van) de wet waarmee ondernemingen onder de CSDDD rekening moeten houden. Door gendergericht flankerend beleid te ontwikkelen kan de effectiviteit van de CSDDD op dit onderwerp aanzienlijk worden verbeterd.

Volgens deelnemers hangt het succes van de CSDDD in het aanpakken van gendergelijkheid af volgens van hoe genderspecifieke risico's worden meegenomen in de risicobeoordelingen van ondernemingen. Daarom is het belangrijk dat ondernemingen actief bewust gemaakt worden van bijvoorbeeld het *Gender-Responsive Due Diligence platform*.²² Het uitdragen van tools voor *gender-responsive due diligence*, mogelijk door het MVO-steunpunt, zou ook behulpzaam zijn. Ook capaciteitsversterking werd genoemd als belangrijk punt, zowel voor lokale organisaties en vakbonden in productielanden als voor de toezichthouder(s) in Nederland. Communicatie over gendergelijkheid kan het bewustzijn vergroten, vooral bij producenten in ontwikkelingslanden. Daarnaast moet volgens de deelnemers de impact van de richtlijn op gendergelijkheid gemonitord worden om waar nodig te kunnen bijsturen.

3. Relatie tot beleid

Het onderzoek voor deze kwaliteitseisen heeft enkele aandachtspunten opgeleverd. In de CSDDD zelf zijn al, mede op voorspraak van Nederland, enkele maatregelen getroffen om mogelijke negatieve effecten, met name voor ontwikkelingslanden, te beperken. Zo verplicht de CSDDD ondernemingen die onder de richtlijn vallen om waar nodig hun MKB-partners in de waardeketen adequaat te ondersteunen bij het verbeteren van productieprocessen. Daarnaast bevat de richtlijn bepalingen die zorgen dat beëindiging van zakelijke relaties alleen als allerlaatste redmiddel wordt ingezet. Ook bevat de CSDDD bepalingen om stakeholders te betrekken bij bepaalde verplichtingen in het gepaste zorgvuldigheidsproces. De memorie van toelichting bij dit wetsvoorstel geeft enkele voorbeelden van deze maatregelen.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ) beoogt met ondersteunende maatregelen voor het bedrijfsleven en met ontwikkelingshulp de positieve effecten van wetgeving zoveel mogelijk te versterken en de negatieve effecten te beperken. Het bedrijfsleven, waaronder het MKB, kan bijvoorbeeld voor maatwerkadvies en ondersteuning bij de toepassing van gepaste zorgvuldigheid terecht bij het MVO-steunpunt.²³ Daarnaast kunnen ondernemingen bijvoorbeeld met vragen over IMVO en de CSDDD terecht bij het wereldwijde ambassadenetwerk, dat op de hoogte is van de laatste (lokale en Europese) ontwikkelingen op het gebied van IMVO. Met ontwikkelingshulp ondersteunt BZ, bijvoorbeeld via het Subsidieprogramma Verantwoord Ondernemen²⁴, Nederlandse bedrijven en hun toeleveranciers in productielanden om (sociale) risico's in toeleveringsketen samen te identificeren en aan te pakken. Verder zijn en komen er verschillende tools beschikbaar om gepaste zorgvuldigheid op het terrein van gender te ondersteunen.

²² [Gender-Responsive Due Diligence - Gender-Responsive Due Diligence \(genderduediligence.org\)](https://genderduediligence.org)

²³ [Het MVO-steunpunt \(rvo.nl\)](https://rvo.nl)

²⁴ [Subsidieprogramma Verantwoord Ondernemen \(SPVO\) - \(voorheen Social Sustainability Fund - SSF\) \(rvo.nl\)](https://rvo.nl)

De bevindingen van deze toets worden ingezet voor het verder vormgeven van flankerend (ontwikkelings)beleid, waarbij rekening wordt gehouden met de specifieke context in productielanden. Hierbij wordt samengewerkt met gelijkgezinde EU-lidstaten. De resultaten van de toets helpen ook om de evaluatie en monitoring van de wet te sturen. Bovendien zal worden nagegaan of bepaalde inzichten kunnen worden geïntegreerd in het toezicht op een manier die positieve effecten op ontwikkelingslanden kan versterken.

Contactpersonen:

Ministerie van Buitenlandse Zaken, IMH/IMVO en DDE